

Katona
Szabó
Erzsébet:
Titkos kert

Wehner Tibor

Logikai kalandozások, emocionális utak

**Katona Szabó Erzsébet
kiállítása Zalaegerszegen**

Egy Magyarországon egyedülálló, páratlan alkotóterületre, egy különleges alkotói műhelybe kaphatunk bepillantást Katona Szabó Erzsébet eme zalaegerszegi kiállításának műveit szemlélve. A művész neve mellett szándékosan nem használjuk sem az iparművész, sem a textilművész megnevezést – holott a lexikális nyilvántartásokban ezek a meghatározások szerepelnek –, mert ez az alkotó a legújabb, immár másfél-két évtizedes

alkotóperiódusában megcáfolta, érvénytelenítette, vagy legalábbis a múlt idő idézőjeleibe tette a korábbi definíciókat. A különleges műhely-fogalom Katona Szabó Erzsébet esetében kettős értelemben is érvényes: egyrészt jelöli a művész alkotóhelyét, a művek létrehozásának közegét, a műtermet, a kivitelezés fizikai feltételrendszerét, és ugyanakkor jelöli a szervezeti és a szellemi környezetet, a másokkal közösen működtetett stúdiót is. E művész

Katona
Szabó
Erzsébet:
Kert
emlékezete

alkotómunkájának rendkívül lényeges eleme, jellemzője, hogy Gödöllőn, a múlt századelő első évtizedeiben működő, a magyar művészetben oly kivételes jelentőségű művésztelep hagyományait felélesztő és továbbvivő, immár tizenöt esztendő múlta visszatekintő Gödöllői Iparművészeti Műhelyben, egy varázslatos kertben álló, bensőséges hangulatú műteremházban, textiltervezők, keramikusok, üvegtervezők, grafikusok, festők és szobrászok körében dolgozik. És mindemellett Katona Szabó Erzsébet tevékenységének különös jellemzője, hogy egy olyan alkotóterületen, egy olyan művességben, olyan anyagmegmunkálás, technikai kivitelezés révén születnek meg alkotásai, amelynek eredői a homályos múltba vesznek, és amelynek műfaji és műforma-jellemzőit ő maga munkálta ki, és művészi szinten mindmáig magányosan alkalmazza.

Az erdélyi származású Katona Szabó Erzsébet – aki 1975-ben kapott diplomát a kolozsvári Képző- és Iparművészeti Főiskola textilszakán – sokoldalú, korábban még „iparművészi”-nek, textiltervezőinek nevezhető munkásságot kifejtő alkotó volt. Az 1970-es évek második felétől átírt, stilizált természeti motívumokból építkező, lírai hangvételű, elsősorban a klasszikus gobelin-szövésével kivitelezett kárpitok és lehetfinom selyem-, és visszafogott díszekkel ékesített gyapjúruhák tervezése és kivitelezése volt a leghangsúlyosabb alkotói tevékenységében. Kárpitjai és ruhái, esetenként szobrokként megvalósított öltözék-költeményei a népművészeti hagyományba ágyazódó motívumok – a matériáival és a funkcióval vagy a plasztikai igényvel tökéletesen összehangolt – alkalmazásának, és a szecessziós formarend nagyvonalú eleganciájának kettőssége, illetve e két tényező harmonikus szintézise révén bontakoztatták ki szépségeket és ünnepélyességeket sugárzó hatásvilágukat. A magunk mögött hagyott évszázad nyolcvanas és kilencvenes éveiben bemutatott, egyértelmű szakmai és kritikai sikereket hozó, pompás textilmunkákat felvonultató Katona Szabó-kiállítások és a pazar öltözék-bemutatók folyamata közben azonban váratlan fordulatnak lehettünk tanúi: megjelentek a bőrmunkák. Az első bőrből készített alkotások még a textilek körében kerültek bemutatásra – az új anyaghasználatot tanúsító kezdeti munkák bőrruhák, majd áttört bőrképek voltak –, majd az új évezred önálló bemutatóin az új szellemű alkotások már teljesen háttérbe szorították a textilkompozíciókat. A budapesti Vigadó Galériában 2003-ban megrendezett Katona Szabó-tárlat már a hatalmas méretű és méltán nagyszabásúnak ítéltető *Fal* című bőrkompozíció köré szerveződött. E mű megszületésével egyszerűsített az alkotói dilemma is lezárult: a textil helyére a teljesen új hangokat megszólaltató, a korábbi textilektől élesen elkülönülő autonóm, bőrből kivitelezett művek léptek. Ezzel Katona Szabó Erzsébet nemcsak pályájának új korszakát nyitotta meg, hanem egy rég lezárult művészeti tradíció felélesztésére is vállalkozott: a rendkívül szerteágazó, keleti eredetű, a középkori Európában széleskörűen elterjedt bőrművesség azon múltbéli,

Katona Szabó Erzsébet:
"Könnyedén halad szívem fölé az éj..."
N.G. verséhez

a XX. századra már elhalt áramlatához, vagy inkább hajdani ágazatához kapcsolódott, amely a *bőrkárpitművészet* fogalommal jelölhető meg legpontosabban, s amelynek legszebb emlékei a középkor évszázadaiból Spanyolországban és Flandriában maradtak fenn, de amely műveinek egykori magyarországi létezéséről is vannak adataink. És még egy fontos momentum: a Katona Szabó Erzsébet életművének épülése szempontjából oly fontos gödöllői művésztelep néhány művésze – így Nagy Sándor és Belmonte Leó – munkásságában is kitüntetett szerepű volt a bőrmunkák tervezése és kivitelezése.

Katona Szabó Erzsébet bőrkompozíciói a formát specifikusan meghatározó, a művek egyedi auráját megteremtő változatos anyagalkalmazásról és -megmunkálásról, különleges technika-alkalmazásról tanúskodnak. Művei körében világosan elkülönülnek egymástól a kollázstechnikával készített, és az áttöréssel kivitelezett munkák, míg a harmadik csoportba azok az alkotások sorolhatók, amelyeken a művész e két, egymással tulajdonképpen ellentétes módszert egyidejűleg alkalmazza. A kollázstechnika ún. hozzáadásos műalakítás-módszer. Kisméretű, talált bőrdarabok egymás mellé, illetve egymás fölé helyezésével és összevarrásával síkban és mélységben, egységesnek minősíthető sík felületként, vagy mintegy domborműszerűen épül a kompozíció. Az áttört munkák ezzel szemben a bőr sík, egységes felületének megbontásával, elvétellel, kivágással

Katona Szabó Erzsébet:
"Hold a folyóban, szemed szomorú tükre, tovább vándorol."

készülnek, amelyek a fennmaradt felület, illetve a felületben létrehozott hiányok, és a hiányok által megrajzolódó minták, elvont és konkrét ábrázolások révén nyerik el végleges, csipkeszerűen alakított formájukat. E művek esetében fontos szerepe lehet a háttérnek – amely lehet egy újabb áttört bőrfelület is –, illetve a mű háttéréből érkező fénysugárnak: mintha az áttört bőrképek olyan üveglablakokként funkcionálnának, amelyeknek csak az ólom-vázszerkezete maradt a helyén, és eltűntek az üvegcsikkelyei. Különösen izgalmasak azok a művek, amelyek elszakadnak a fal síkjától és kilépnek a térbe, s doboz-művekként, objektvekként jelennek meg: amelyek titkokat rejtő és feltáró plasztikákként szervezik tereiket.

A Katona Szabó Erzsébet-alkotta bőrmunkák vizsgálata vagy tanulmányozása, illetve szemlélése során számos speciális, csak e matériára és e nyersanyagból alkotott műformára jellemző, jellegzetes vonást kell mérlegelnünk. Így például a bársonyos tapintást sugalló, puha bőr-alkotta textúrákat és faktúrákat, a természetes esésű vagy a dobszerűen kifeszített bőrdarabok egymáshoz való kapcsolásának módszerét: a mozaikszerűen kapcsolódó, általában vízszintes és függőleges, vagy ferde osztatú ritmusban összeillesztett, és az áttörések kivágott, negatív, legtöbbször íves körvonalakkal határolt alakzatai révén létrejövő hálószerkezetet. S mindezen műépítő elemek mellett hallatlan fontos a művek festéssel való távoli kapcsolódása, a színezés által életre keltett

dinamikus hatásvilága is: a rőt barnák, a sötétzöldek, a mélykékek, a hollófeketék, a hamu- és ólomszürkék rendkívül finoman mérlegelt, hol egymást kiegészítő, hol egymást kiemelő és erősítő, de mindenkor összhangolt, kiegyensúlyozott, lágy koloritja mintegy átítatja és sugárzóvá avatja e kompozíciókat. Ez a festőiség összefügg a művek emlékszerű megjelenítés-voltával, az alapvetően geometrikus vagy konstruktív rendbe foglalt elvont motívumrenddel, amelynek körében néha feltűnik egy-egy konkrét elem: madárra, fára, holdra, városra utaló, konkrét alakzat is.

Katona Szabó Erzsébet bőr-munkáinak elemzői és kritikusi az új évezred termése kapcsán bensőséges átszellemültségről, az aprólékos munkából eredő monumentalitásról, a lélek titokzatos világának feltárásáról beszélnek, amely révén életre kelhetnek a műveket befogadók végtelen értelmezési és önismereti aktusai. Akár logikai kalandozásokra, akár emocionális utakra szeretnénk vállalkozni, bátran merüljünk el Katona Szabó Erzsébet alkotásainak különös, mélységesen mély, líraisággal áthatott mű-világában.

(Elhangzott a kiállítás megnyitóján, a zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben, 2013. november 9-én.)

